

HAYAT

AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: M 4. NİSAN 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

İÇİNDEKİLER

Abbas Hilmi Paşanın bir eseri	Feyzi	289
Japonya ve Lâtin harfleri	Asahi	309
Peygamberler ve yeni ruh	Mehmet Emin	317
Millî tenkit	Celâl Nuri	319
Yunan şairi Victor Hugo	Salih Tosun	328
Demokrasi ve terbiye	Mehmet Saffet	336
Ankara Türk sanayi sergisi	Suphi Nuri	342
Milliyet devri	C. N.	344
Nankör edebiyat	Muallim Hüseyin Kâzım	354
Bizde sıhhat işleri	Dr. Halit Tekin	358
Londra donanma muahedesi	Rauf Ahmet	362
Medeniyet, kültür nedir ?	Orhan Nuri	378
Maverayi Neptünde bir yıldız	Yusuf Zığaeddin	380

ANKARA ve İSTANBUL

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI 20 K.

JAPONYA VE LÂTİN HARFLERİ

[Lâtin alfabesini kabul ettiğimizde bazı muhafazakârlar: — Terakki harfleri değiştirmek, sadeleştirmek, azaltmakla olmaz. İşte, Japon milleti gibi altmış senede en seri tekâmülü gösteren bir heyet çin alfabesini, o otuz bin hiyeroglifik yazı vasıtasını bırakmadı; dediler.

Japonların bu alfabe hakkında ne düşündüklerine dair «Osako Asahi» gazetesinde münderiç mühim, fikrimizce pek mühim bir tetkikini icmal ediyoruz. Bu bapta kendi tarafımızdan mütalea serdini büsbütün vahi görürüz.

Türk yazı inkılâbını Japonlar nasıl gördüler? onu da anlıyacağız.]

Eski Japonlar dillerine tapınırlardı. Şu darbimesel ne canlıdır! Japonya «kelimelerin içindeki ruhların büyüdükləri, feyz ve kemal buldukları memleketler.» Japonların kendilerine mahsus bir dilleri vardır ki o, itikatlarına göre, Allahlar tarafından millete ihsan edilmiştir.

Bununla beraber eski Japonlar kendi dillerini yazmak vasıtasından mahrumdular. İşte bunun içindir ki “ilâhî” kelimeler ve “ilâhî manzumeler” ancak ağızdan ağıza naklolunuyorlardı. Bundan 1700 yıl evvel Çin ve Kore medeniyeti ile birlikte çin harfleri de Japonyaya girebildi. Kadim Japonlar çin harflerinde kıymetli dillerini muhafaza çaresini buldular.

Lâkin, maatteessüf, bu harfler japoncaı kaydetmeğe, müsait değildi. İlk yazı yazarlar pek çok eziyetler çektiler (muharrir bu eziyetleri göstermek için birkaç misal zikrediyorsa da bunların türkçeye tercümeleri muhaldır; sarfınazar ediyoruz. Anladığımızı göre ilk ihtida eden türklerin arapça harflerle türk çeyi ifade etmeleri daha kolay olmuş. Eski Japonlar iltibastan iltibasa düşmüşler ve meselâ on kelimeyi aynı işaretle tespit ediyorlarmış).

Kelimeleri yazmak usulleri pek çok ve muhtelifli. Herbirinin kendine mahsus bir manası olan çin şekilleri japoncada, bazan kinaî, bazan da gülünç manaları ile okundu.

Bilâhare çinceden alınma "Kana" elifbesi japoncanın yazılmasında büyük bir tekâmülü istilzam etti. Çin edebiyatı ile istinas ve bu yeni harflerin kabulü edebiyatımızın altın devridir. Filân ve filân (has isimlerin zikrinden vazgeçiyoruz) eserler bu asrın mevlûdudur. Japon edebiyatında diğer bir amil de Buddha mezhebinin kabulüdür. "No" unvanlı meşhur dastanî eser buddhismin tesirile vücade gelmiştir.

Şimdi roma edebiyatının japoncaya olan tesirinden bahsedelim.

Lâtin harflerile (Rômazi) ilk japonca eser 1591 de neşredilmiştir; eserin unvanı "Resullerin işlerinden iktitaf" tır. 1549 da misyoner Francis Xavier, Kyûshu adasının cenup müntehasında Kagosima namındaki limana çıktı. İncili Japonyaya ilk getiren budur. Tarihten kırk sene kadar sonra Alexandro Valignai isminde bir misyoner bir matbaa makinesi ve birkaç matbaacı ustası ile bu memlekete geldi. Bu suretle japoncanın yeni bir tarzda yazılması usulü memlekete girmiş oldu.

Bundan birkaç sene evvel ise Tanegasima adasına yerleşen bazı Portekizler ateşli silâhları memlekete sokmuşlar ve bunun japon medeniyeti üzerinde bir tesiri olmuştu.

Xavier ıspanyol neslinden bir asîlzade ve bir kahramandır. Mürettep usul ve plân dairesinde hareket ediyordu. Misyonerliğini amelî bir tarzda yapmaktaydı. Her şeyden evvel büyüklerden Simadu'yu gördü ve ona nadide resimler, aletler, edevat ve Japonyada henüz bilinmemiş, görülmemiş eşya hediye etti ve onun kabilesi içinde hristiyanlığı neşre izin aldı.

O devirde Japonların ilme ve garp medeniyetine büyük ve derin bir meyilleri vardı, ve Xavier ile müritleri esaslı bir ahlâk salâbeti gösteriyorlardı. Xavier, ilkin, japoncaıı tetkik etti ve orijinal bir plân dahilinde bir kitap neşretmeği kurdu. Bu kitap yukarıda ismi geçendir. Bu kitap cebe girer hacımda iki ciltten mürekkepti. İngilterede Bodleian Kütüphanesinde mahfuzdur.

1592 de meydana gelen "Doctrina Christan" Tokyo'da Şark Kütüphanesinde bulunuyor.

Misyonerler tarafından tertip edilmiş lâtin yazısı ile bir

hayli eserler vardır ki isimleri şunlardır: (tadattan vazgeçiyorum). Bunlar arasında bir Ezop hikâyeleri tercümesi ile "Dört Çin klasığı,, n den müstahreç muktetafat zikre değer.

Hiristiyan misyonerlerinin memleketimize din ve medeniyet noktalarından büyük hizmetleri olmuştur. Bunlar japoncanın ıslahı için birçok nasihatlerde bulundular ve dilimizi münasip bir surette yazmanın yolunu gösterdiler.

Zikri geçen "Doctrina Christan" ilkin çin ve «Kana» harfleri ile yazılmış, sonradan «rômazi» ye çevrilmiştir. Tasavvut ispanyol ve portekiz usulüne tevfiik edilmişti. Fakat tasavvut (fonetik) iyi tetkik edilmediğinden eksiklikleri çoktu. Yazanın geniş bir edebî karihası olmak iktiza eder, çünkü kitapta kullanılan kelimeler pek çoktur ve üslûp gayet hoştur. Bu sayede japonca yeni bir üslûp ediniyordu. Eğer bunda devam edilseydi edebiyatımız yeni bir feyze nail olurdu; ve dil de maddeten zenginleşirdi. Hiristiyanlığın tenkili ile Rômazi yazısının da tevekkufa uğraması teessüfe şayan hâdiselerdendir.

1715 te, yani Rômazi tarafından ilk kitabın intişarından 120 sene sonra meşhur âlim Arai-Hakuseki, Giovanni Battista Sidotti isimli bir katolik papazi ile Şogun'un emrile görüştü. Arai aynı zamanda hem bir âlim, hem bir siyâsî idi. Mülâkatı üzerine bir kitap yazdı. Kitabın adı: Garp eşyasıdır Üç ciltten ibarettir. O senelerde de hiristiyanlık şiddetle tenkil ediliyordu. Bu eserde hiristiyanlığın ne olduğuna dair tafsîlât bulunduğundan menedildi. Tokugava rejiminde halk bu kitabı okuyamadı.

Eser ancak 1882 de neşredildi. Bu eserde Sidotti'nin de, Arai'nin de mütaleatına tesadüf edilir. Garp harfleri hakkında:

«Garp diyarlarında kullanılan harfler iki çeşittir: lâtin, italyan (?). Harfler yalnız yirmi bu kadardır. Birini diğerile karıştırmak suretile her ses eda edilir. Harfler basittir ve kelimelerin manaları derindir (?). Hayrete şayan bir sistemdir.»

Fikrini şerhediyor:

«Çin harfleri on binlercedir ve hiç kimse bunları ezberliyeemez, hafızası ne kadar kuvvetli olursa olsun... Ve hâlâ öyle sadalar vardır ki bunlara tekabül edecek şekil ve harf yoktur. Miktarı gayet çok olmakla beraber çin elifbesi ihtiyaca kâfi gelmekten pek uzaktır. Bugün beyinlerimiz bu gayrikâfi harfleri öğrenmekle yoruluyor ve üzülüyor.»

Arai, hulâsa, bu lâtin harflerinin kabulünü hararetle tavsiye ediyor. Hem siyasi, hem lengist olan bu zatin fikrini muhakeme edecek olursak kendisini lâtin alfabesinin mübeşşiri adederiz.

Arai felemenkçe bildiğinden japonca hakkında bu fikri ileriye sürdü. Diğer mütehayyiz bir sima da K-a-mo-n-o — Ma-buti'dır. Bu zat Japonyada eski klasiklerin ihya edilmesini fırsat ittihaz ederek lisan tetkikatına ehemmiyet verilmesini ileriye sürdü. Çincenin aleyhinde bulunmasaydı Kamono seleflerinden fazla bir iş görmüş olmazdı. Lâkin milliyetseverliği ileri götürdüğünden dedi ki: «Hindular 50 harfin yardımile Buddha'nın sözlerini yazdılar. Bu sözler 50000 cilt tutar.» «Felemenkte harflerin adedi daha azdır:25.» Bu iki memleketin edebî tefevvukunu şerhettikten sonra şu neticeye vardı:

«Buna karşı, Çinliler çapraşık bir harf sistemi icat ettiler. Bunun için memleket hiçbir zaman müsalemete nail olamadı. Harfler pek münasebetsizdir.» İşte böylece, bu zat, çin iğtişalarının çin harflerine atfediyor; şüphesizdir ki bu harflerin talim ve terbiyeye büyük ve makûs bir tesiri vardır. Diğer mühim nokta da, bu lâyiha da şudur: «Dünyada ekser memleketlerin buna benzer harf sistemleri vardır.» İşte bu da roma harflerinin Kana harflerinden üstün olduklarını gösterir.

Kana elifbesinin Japonyada birkaç asırlık bir tarihi varsa da bu harfler yalnız Japonyada kullanılır, halbuki roma harfleri umumidir; medenî dünyanın bütün memleketlerinde her dili yazmakta müstameldir.

Tekrar tazelenen Türkiye geçende roma harflerini iyi bir netice ve muvaffakiyetle aldı ve halk gündelik hayatında bu inkılâptan çok istifade ediyor.

Japon dilini bütün dünyada anlaşılır bir hale getirmek ve ona beynelmilel bir ehemmiyet vermek için, umumen kabul edilen roma harfleri, ancak bu memlekete mahsus olan Kana hecelerine müracaattır.

Roma yazı sisteminin faidelerinden bahseden Honda-Tosi-aki (Hükûmetçiliğin esrarı) nam eserinde, otuz yıl evvel Kamo-no'dan daha ileri gitmiştir. Aynı nesilden Morizima-Tyûryô garbe dair bir kitap neşretmişti. Ondan şu fıkrayı alıyoruz: «Muhtelif diyarların hususiyetlerini anlatan bir kitapta bir

garpli diyor ki Çinlinin her nesne için bir harfi var. Fakat bazan bir şekil yirmi manaya gelir. Böylece şekillerin adedi on binleri bulur. İmdi bütün harfler bir hayatta öğrenilemez. Bunun için pek az Çinli vardır ki, kendi dillerinde yazılmış eserleri kolaylıkla okuyabilsinler. Ne abuksabuk hayat şeraiti.»

Aynı mütaleaya göre kendi dillerini yazmak için çin harflerini kabul eden Japonlar için de varittir. Bundan dolayı büyük teessüfler içindeyiz. [Japon tarihinin eski kısmı Şogun müessesesinin inkiraz bulması ile nihayete erer; ve yeni devir İmparator Muço-Hito — öldükten sonraki ismi: Meji — nin zaferile başlar. Mütercim.]

Biri Şogun devrinin sonlarına, öteki de Meji ahdinin başlarına doğru iki münevver adamın vücudu hayatbahş oldu. O günlerde memlekette bir inkılâp havası esiyordu. Bu iki zatın fikirleri de o inkılâpkâr zihniyetin ifadesinden başka bir şey değildi.

Bu zatlerden ilki Baron Maezima'dır ki, 1866 da son Şoguna çin harflerinden vazgeçilmesine dair bir lâyiha vermiştir. Kezalik umumî terbiye hakkında da noktai nazarını bildirmiştir.

İkincisi Nisi-Amane'dir. Bu zat japonca'yı yazmak için roma harflerinin kullanılmasını hararetle tavsiyede bulundu. Fikrince romen harfinin kabulünde on faide ve üç zarar vardır. Faideler şunlardır:

1. — Japonca'yı romalılaştırmakla ilmî bir esas kurulmuş olur.

2. — Herkes ilkin kendi dilini öğrenir sonra ecnebi dilleri öğrenmeğe koyulur.

3. — Konuşma ve yazma dilleri birleşir.

4. — 26 harfi ve imlâ kaidelerini öğrenmekle, herkes, okuduğu gibi yazacak.

5. — Kelimeler ve riyazî rakamlar arasında uygunluk hâsıl olacak. (?)

6. — Hepburn ve Roni'nin icat ettiği imlâ usulü tashih edilebilecek.

7. — Ecnebi dillerden kolayca tercümeler yapılabilecek.

8. — Avrupadaki kolay basar makinelerden istifade edilebilecek.

9. — İlimde orijinal tabir ve ıstılahlar kullanılabilecek.

10. — Bu harfler kabul edilince Avrupanın bütün medeniyeti bizimdir.

Avrupanın ilmi ile medeniyeti elde edildikten sonra millet uyanacak.

Lâtin harflerinin kabulündeki üç mahzur da şunlardır:

1. — Çin mürekkebi ve (kalem yerinde kullanılan) fırça ticaretinin kaybolması.

2. — Kâğıt san'atının zevali (Bundan maksat şimdiki japon yazısına müsait bir nevi ipekli kâğıt san'atının zevalidir. Mütercim).

3. — Çin ve japon klasiklerinin sukutu. Meji ahdinin ilk senelerinde imlâ ve yeni alfabe mes'elesi adeta alevlendi.

O günlerde Dr. Hepburn'ün himmeti zikre değer. Bu zat bir Amerikandır ve hekimlik ederdi. 44 yaşında, 1859 senesinde Yokohama'ya Amerikan konsolosluğu hekimi sıfatile gelmişti. Hepburn bir manastırda ikamet etti. İptida japonca'yı öğrendi. Kisida — Ginkô namında bir meşhur âlimin yardımile rômazi harflerile bir ingilizce — japonca ve japonca — ingilizce lûgati ikmal etti, bu eser kendisinin Japonyaya gelmesinden sekiz sene sonra, 1867 de Şang-Hay'da basıldı. Bu kitap anlaşılması kolay ve 20,000 kelmeyi muhtevi bir kamustur. O günlerde halk ingilizce öğrenmeğe büyük hararetle koyulmuştu; işte bu yeğâne kitap japon irfanına çok yardım etti. 1886 da üç temsil oldu. Tahakkuk etti ki japoncanın muhafazası, zevalden kurtarılması, tekâmül ve inkişafı onun yalnız lâtin harflerile kaydine vabestedir. İşte bu lûgat bu hakikati teyit ve tevsik etmiş oldu. Hayırhah yabancılar ve gözleri ileriye görür Japonlar bu hususta mühim himmetlerde bulundular.

Rômazi yazısı ile münteşir eserler lâtin yazısının her sayı edaya müsait olduğunu ispat etti. Bu alfabeye malik olan milletlerin ne kadar ilerledikleri Arai-Hokuseki asrındanberi Japonyada anlaşılmıştır.

Harf inkılâbı talepleri günden güne arttığından birkaç ce-reyan hâsıl oldu. Bazıları çin harflerinin büsbütün ilgası ile ancak Kana harflerinin devamı taraftarlarıdır. Bunlarla beraber lâtin harfleri taraftarları mesleklerini müdafaa ettiler, ilme, tababete, hukuka, edebiyata dair neşriyatta bulundular. Bu harflerle kitaplar da intişar etti.

Bu cereyanın içinde şu cihet ehemmiyetle dikkat nazarına alınmalıdır:

Roma harfleri ile öz dilimizin tab'ı ve mizacı... Dr. Hepburn ile japon klasiklerinin mütehayyiz mütercimi Mr. Chamberlain'in imlâ sistemi japon kelimelerinin tam bir ingiliz ve amerikan kulağı ile duyulup lâtin harflerile terkim ve temsilinden ibaret. İmdi, bu sistem hervakit dilin mizacına uygun gelemez.

Dr. Tanakadate-Aikitu pek hurdebinane tetkikler ve kat'i mülâhazalardan sonra tettebbüünün neticelerini 1885 te neşretti. Bu sistem 1885 te Dr. Tamaru-Takurô tarafından ikmal edildi ve sarp noktaları halledildi. Bu sistem adeta ideal bir sistemdir; dilin mizacına son derece uygundur ve kolay öğrenilir. Bu sistemin umumca kabulüne pek büyük ihtimal vardır. Bugünlerde bu sistem milletçe en uygun, en fennî imlâ olmak üzere tanınıyor. Beynelmilel işlerde bu usul caridir. Ordu tarafından tanzim veya kabul edilen haritalar bu imlâ mucibince yazılmaktadır. Bahriye de rômazi harfleri ile bir şey yazılmak lâzım gelince bu imlâyâ müracaat etmektedir. Su idaresi ve nakliyat nezareti bu imlâyı kabul etti.

Japon maarif nezareti lengüistik müşaviri meşhur fonetik âlimlerinden Mr. H. E. Palmer japonca'yı fonetik itibarile uzun boylu tetkik ve 1922 de mütalealarının neticelerini «Romen harflerinin japoncaya intibakı tasavvuruna ne zaman ihtida ettim» unvanlı eserile neşretmiştir.

O risaleden:

«Şu son birkaç sene ingiliz tasavvutçuları (fonetik âlimleri) bunun gibi millî bir mes'ele üzerinde çalışıyorlar: İngiliz imlâsını nasıl ıslah edelim? Profesör Daniel Jones, (dünyanın en büyük fonetikçilerinden biri, Londra Darülfünunu muallimlerinden) ile arkadaşları pek uzun süren tettebbü ve tamikleri neticesinde diyorlar ki şu inkârı kabil olmıyan hakikate vardılar ki fonetikte bir dilin tam cüz'ü yalnız "ses,, değildir, ses+ x tir; ve kendileri «phoneme» i keşfettiler. Bir phoneme iki veya daha ziyade sestem mürekkep bir guruptur; ki bunlar, bir dilde, kelimelerin manalarını değiştirmemek üzere, kendi yerlerini değiştirirler — beca'yış ederler.

Phoneme'in tetkiki fonetikçileri şu neticeye vardırıdı: ideal zannedilen «bir ses, bir timsal = harf» bir millî dili terkim ve

tenmik etmek (yazmak) bahse mevzu olunca sureti kat'iyede amelî değildir. Amelî ve gerçekten ilmî prensip «bir phoneme'e bir timsal = harf» tir.

Hayrete şayandır ki bu âlimlerden müstakil ve otuz sene evvel çalışan Dr. Tanakadate ve japon sisteminin sair gayretverleri aynı kaideye tebaiyet ettiler ve öyle geniş bir sistem buldular ki Japonyadaki bütün telâffuz âne (nuance — shade) lerini ihtiva ediyor. Bu sistemin keşfi ingiliz fonetikçilerini yirmi yıl yormuştu.

Elyevm Japonya bütün dünyanın yüksek takdirini kazandı. Beynelmilel münasebetler daha sıkı ve daha girift oldu. Çift harfler (yani çin ve kana) yerine roma alfabesinin kabulü ile japonca dünyada daha kolay, daha iyi anlaşılacak ve millî izzetinefs her suretle takviye edilecek.

"ASAHI,, den
